

הלכות תשעה באב שחל במוצאי שבת

להלן הלכות תשעה באב בקיצור. בכל שאלה אישית ניתן לפנות אליי.

שבת חזון:

- מותר להתרחץ בסבון ולחפוף את הראש בשמפו במים פושרים לכבוד שבת
- מותר ללבוש בגדים מכובסים לכבוד שבת.
- אומרים "אב הרחמים".
- במנחה אין אומרים "צדקתך", ואין אומרים פרקי אבות.
- מותר ללמוד תורה אחר חצות היום (12.45). יש שלומדים מחצות ואילך ללמוד רק בדברים המותרים ללמוד בתשעה באב (כדלקמן).
- בשבת מותר לאכול בשר ולשתות יין.
- וכן מותר כשמבשלים לכבוד שבת לטעום את תבשילי הבשר.
- תפילות וסעודות שבת שרים ואוכלים בהם כרגיל.
- אין הגבלה למספר האורחים שמותר להזמין לסעודת ליל שבת ושבת בבוקר, אך בסעודה שלישית יש מחמירים שלא להזמין אורחים.
- מותר לאכול יותר מהרגיל גם אם הכוונה להקל על הצום, אך אין לומר שאוכלים לשם כך.
- יש לסיים סעודה שלישית עד שקיעת החמה (19.35).
- אם יש מספיק אנשים לזימון, מזמנים גם בסעודה שלישית.
- אם מסיימים סעודה שלישית לפני השקיעה, מותר לאכול ולשתות עד שקיעת החמה.
- אין לעשות שום הכנה למוצאי שבת.
- מותר להכין את הקינות רק אם לומד בהם קצת.
- בזמן צאת השבת (20.05) אומרים "ברוך המבדיל בין קודש לחול", וחולצים נעליים ולובשים בגדי חול.
- אין מבדילים על הכוס במוצאי שבת אלא ביום ראשון (כדלקמן), אך יש לברך ברכת מאורי האש. נהגו לברך ברכה זו בבית הכנסת לפני קריאת איכה (כדלקמן), אך ניתן לברך ברכה זו גם בבית, וזמנה כל הלילה.
- מי שצריך לאכול בתשעה באב, בין אם זה במוצאי שבת ובין אם זה למחרת היום, מבדיל על הכוס לפני שאוכל, ויבדיל על מיץ ענבים וישה מלוא לוגמיו (כ-45 סמ"ק), ויש אומרים שיבדיל על חמר מדינה, או שיבדיל על מיץ ענבים ויתן לקטן מעל גיל 6 לשתות.
- אין אומרים את הפסוקים שבתחילת ההבדלה, ואין מברכים על בשמים בהבדלה.
- קטן שאוכל בתשעה באב אין צריך להבדיל.

תשעה באב

- תפילת ערבית:
  - * נוהגים להסיר את הפרוכת מארון הקודש.
  - * נוהגים להחשיך את בית הכנסת ולהשאיר רק מעט אור הנצרך לקריאה.
  - ויש נוהגים למעט באור גם בבית
  - * אין אומרים לפני ערבית "לדוד ברוך" ו"למנצח בנגינות".

* אומרים בשמונה עשרה "אתה חוננתנו"
 * אחר שמונה עשרה וקדיש תתקבל יושבים על הארץ וקוראים איכה.
 * לפני קריאת איכה נהגו לברך ברכת מאורי האש.
 * אם קוראים איכה מתוך מגילת קלף כשרה מברכים על קריאת מגילה.
 * בסוף קריאת איכה הציבור ובעל הקורא חוזרים על הפסוק "השיבנו"
 * אחר איכה אומרים קינות, ולאחר מכן אומרים "ובא לציון", קדיש בלי
 * תתקבל ועלינו. אין אומרים "ויהי נעם" ו"יתן לך".
 * המתפלל ביחידות אומר איכה וקינות.
 * אחר התפילה ראוי לעסוק בענייני החורבן עד שהולכים לישון.
 * קריאת שמע על המיטה אומרים כרגיל. (לענין השינה עיין לקמן).

• תפילת שחרית:

* מברך "על נטילת ידיים" לאחר נטילת ידיים שאחר השירותים.
 * (לעניין דרך נטילת הידיים עיין לקמן).
 * אין מברכים על הציצית.
 * אומרים ברכות השחר כרגיל. לעניין ברכת "שעשה לי כל צרכי" נחלקו
 * הפוסקים האם לאומרה.
 * נוהגים לא להתעטף בטלית ולא להניח תפילין בתפילת שחרית.
 * עד לאחר שמונה עשרה בלחש התפילה כרגיל.
 * בחזרת הש"ץ מוסיף הש"ץ "עננו" ברכה בפני עצמה לאחר גואל ישראל.
 * אין ברכת כוהנים ואין אומרים "או"א ברכנו".
 * אין אומרים תחנון ואבינו מלכנו.
 * אחר חזרת הש"ץ חצי קדיש, (אין אומרים א"א), מוציאים את התורה,
 * "ברוך שמיה", קוראים בתורה בניגון רגיל שלושה עולים (נוהגים שכל עולה
 * אומר בלחש "ברוך דיין האמת" בלי שם ומלכות), (אין אומרים "מי שבירך"
 * לעולים), חצי קדיש, הפטרה בניגון איכה, מכניסים את הספר תורה, (אין
 * אומרים "יהי רצון"), קינות, אשרי, (אין אומרים למנצח), ובא לציון בדילוג
 * הפסוק "ואני זאת בריתי", קדיש בלי תתקבל, עלינו (אין אומרים שיר של
 * יום ופיטום הקטורת).
 * אחר התפילה נוהגים לקרוא איכה.

• תפילת מנחה:

* מתעטפים בטלית ומניחים תפילין בברכה.
 * משלימים שיר של יום ופיטום הקטורת.
 * יש נוהגים לקרוא שוב קריאת שמע עם התפילין
 * הרגילים לומר קורבנות לפני מנחה יאמרו כבכל יום.
 * אומרים אשרי, חצי קדיש, קוראים בתורה בניגון רגיל שלושה עולים,
 * הפטרה בניגון רגיל, מכניסים את הספר תורה, חצי קיש, שמונה עשרה
 * בתוספת "נחם" בבונה ירושלים ו"עננו" בשומע תפילה (הש"ץ אומר "עננו"
 * ברכה בפני עצמה לאחר גואל ישראל), שים שלום.
 * אם מתפללים מנחה אחרי פלג המנחה אומרים ברכת כוהנים (לעניין נטילת
 * ידיים עיין לקמן).
 * לאחר חזרת הש"ץ (אין אומרים תחנון ואבינו מלכנו) קדיש תתקבל ועלינו.

• איסור אכילה ושתייה:

* אין לשטוף את הפה ולצחצח שיניים, אלא אם כן מצטער מאוד שאז יכול
 * לשטוף את הפה ולצחצח שיניים בלי משחה.
 * מי ששכח ואכל או שתה בטעות, ממשיך בצום.
 * חולים מעוברים ומיניקות יתייעצו עם רופא ורב לעניין אכילה ושתייה בצום.
 * מי שלא יכול לצום, אך יכול לצום בלילה או כמה שעות, יצום כמה שיכול.

- * מי שנצרך לאכול ולשתות אוכל ושותה כרגיל ואין צריך לאכול ולשתות לשיעורים. (חוץ ממקרים מיוחדים).
- * מי שנצרך לאכול ולשתות יאכל דברים פשוטים ולא דברי מותרות ופינוקים.
- * מי שנצרך לאכול לחם נחלקו הפוסקים האם יאמר "נחם" בברכת המזון.
- * נוהגים שילדים מעל גיל תשע מתענים תענית שעות.

• איסור רחיצה:

- * איסור רחיצה הוא אפילו במים קרים ואפילו רק חלק קטן מהגוף.
- * מי שנתלכלך מותר לו לרחוץ את אותו מקום שהתלכלך.
- * מי שמבשל מותר לו לרחוץ ידיו.
- * מותר ליטול ידיים כשקמים בבוקר עד סוף פרקי האצבעות.
- * בבוקר כשקמים מהשינה מותר לנקות במעט מים את העיניים (לעניין שטיפת הפה עיין לעיל).
- * מותר ליטול ידיים לתפילה עד סוף פרקי האצבעות.
- * מותר לרחוץ או ליטול את הידיים כשיוצאים מהשרותים עד סוף פרקי האצבעות.
- * כוהנים מותרים ליטול את כל כף ידיהם לקראת ברכת כוהנים.
- * מי שנצרך לאכול לחם בצום נוטל ידיו עד סוף פרקי האצבעות.
- * אסור לטבול במקווה.
- * נוהגים שילדים מעל גיל תשע נוהגים איסור רחיצה.

• איסור סיכה:

- * אסור לסוך בשמן או משחה אפילו חלק קטן מהגוף.
- * למרוח משחה לצורך רפואה- מותר.
- * נוהגים שילדים מעל גיל תשע נוהגים איסור סיכה.

• איסור נעילת סנדל:

- * אסור לנעול סנדל או נעל מעור.
- * נעליים העשויות מחומרים אחרים מותר לנעול אף על פי שהם נוחות, ויש שנהגו ללכת רק בנעלי בית וכדומה.
- * מי שיש לו רק נעלי עור והוא צריך ללכת במקום שאם לא ינעל נעליים הוא עלול להינזק, מותר לו לנעול נעלי עור בשעה שהולך באותו מקום.
- * נוהגים שאף ילדים נוהגים איסור נעילת סנדל.

• איסור תשמיש המיטה:

- * בליל תשעה באב יש לנהוג כפי שנוהגים בשעה שהאישה נידה.
- * ביום תשעה באב אין לישון באותה מיטה ואין לגעת נגיעה של חיבה.

• איסור תלמוד תורה:

- * אין לומדים תורה בתשעה באב, בין בדיבור ובין בהרהור.
- * הדברים המותרים ללמוד:
- תנ"ך: איכה, פרקי החורבן שבמלכים ודברי הימים, נבואות החורבן שבירמיהו יחזקאל ותרי עשר, איוב, התוכחה והקללות שבפרשות בחוקותי כי תבוא והאזינו. – דברים אלו מותר ללמוד עם פירוש כדי להבין את הפשט.
- אגדות חז"ל: אגדות החורבן במסכת גיטין, מדרש איכה רבה (חוץ מהנחמה), פרק שלישי במועד קטן, סוף מסכת תענית.
- הלכה: הלכות ימי בין המצרים ותשעה באב, הלכות אבלות.
- הרב עונה על שאלות נצרכות בלי לבאר את טעם הדין.
- מוסר: ספרי מוסר.

תפילה: מותר לומר את הקורבנות שרגילים לומר בכל יום לפני התפילה.
תהילים: נחלקו הפוסקים לגבי אמירת תהילים.
שאר דברים: אין לקרוא ספרים וכדומה המסיחים את הדעת
מהאבלות, אך מותר לקרוא ספרים בנושא החורבן והגלות.

- איסור שאילת שלום:
  - * אין שואלים שלום בתשעה באב.
  - * לפי רוב הפוסקים גם אמירת "בוקר טוב" וכדומה אסורה. ויש מתירים.
  - * מי ששאלו בשלומו מותר לו לענות בלשון רפה "שלום", ועדיף לענות "בוקר טוב".
  - אם יודעים שהשואל בשלום הוא אדם שרוצה לקיים את ההלכה, יש ללמדו את ההלכה.
  - * מותר ללחוץ יד לשלום.
  - * מותר לברך את חברו בברכת "מזל טוב".
  - * אין נותנים מתנה (צדקה וודאי שמצווה לתת).
- ישיבה ושכיבה על הארץ:
  - * מותר לישון כרגיל, אך נוהגים בלילה לשכב על הארץ או לישון בלי כרית או לשים אבן תחת המזרון.
  - * מותר לשבת כרגיל, אך נוהגים שעד חצות היום (12.45) יושבים על הארץ או על כרית קטנה או כיסא נמוך.
- עשיית מלאכה:
  - * עשיית מלאכה תלויה במנהג המקום, וכיום נהגו לא לעשות מלאכה.
  - * לצורך גדול עושים מלאכה לאחר חצות היום.
  - * המלאכות האסורות במלאכה הם מלאכות הלוקחות זמן ומסיחות את הדעת מהאבלות, אבל מלאכות קצרות- מותרות.
  - * מותר לעשות מלאכה על ידי גוי.
  - * במקום הפסד מותר לעשות מלאכה.
  - * נוהגים להכין את צרכי הסעודה של מוצאי תשעה באב רק אחר חצות. וכן יש נוהגים אחר חצות היום לנקות ולסדר את הבית.

מוצאי הצום

- מתפללים ערבית רגילה.
  - יש נוהגים בצאת הצום ליטול ידיים שלש פעמים לסירוגין.
  - נוהגים לקדש לבנה. ראוי ללבוש נעליים ולטעום משהו לפני קידוש לבנה.
  - מבדילים על הכוס, ומברכים רק "בורא פרי הגפן" ו"המבדיל". ומותר לשתות את יין ההבדלה, ויש שנוהגים לתת את היין לקטן שהגיע לחינוך. ואם אין קטן, לכל הדעות אפשר לשתות את היין.
  - מותר לכבס ולספר ולשמוע מוסיקה במוצאי הצום (ויש מחמירים בזה).
  - נוהגים לא לאכול בשר ולא לשתות יין עד למחרת בבוקר (ויש מקילים בזה).
  - לכל הדעות מותר לאכול בשר בסעודת מצווה, וכן מותר לאכול תבשיל של בשר.
- כֹּה-אָמַר ה' צְבָאוֹת, צוֹם הַרְבִּיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֶשְׂרִי יִהְיֶה לְבֵית-יְהוָה לְשִׂשׁוֹן וְלִשְׂמֵחָה, וְלִמְעֵדִים, טוֹבִים; וְהֶאֱמַת וְהִשְׁלֹמָה, אֶהְבֹּהוּ. (זכריה ח)

Tisha B'Av that falls on Motzaei Shabbat

Below is a brief synopsis of the Halakhot of Tisha B'Av. One may call me with any questions.

Shabbat Chazon:

- One may bathe/shower in lukewarm water with soap and shampoo in honor of Shabbat.
- One may wear laundered clothes in honor of Shabbat.
- “*Av Ha-rachamim*” is recited.
- “*Tzidkatekha*” is not recited at Mincha, and neither is Pirkei Avot.
- It's allowed to learn Torah on Shabbat after midday (12:45pm). Some learn only those things that it is permitted to study on Tisha B'Av (see below).
- It is permitted to eat meat and drink wine on Shabbat.
- Similarly, it is permitted to taste meat dishes when cooking for Shabbat.
- All Shabbat prayers and meals are as usual.
- There is no limit on the number of guests one may host for the Friday night and Shabbat morning meals. However, some are *machmir* not to have guests for *se'uda shlishit*.
- It is permissible to eat more than usual even if the intent is to make the fast easier, but one should not state that he is eating for that purpose.
- Finish *se'uda shlishit* by sunset (7:35pm).
- If there quorum, a *mezuman* is made even during *se'uda shlishit*.
- If *se'uda shlishit* is completed before sunset, it is permitted to continue eating and drinking until sunset.
- It is permitted to prepare *kinot*, but only if one studies them a bit.
- When Shabbat ends (8:05pm), recite “*barukh ha-mavdil bein kodesh le-chof*”, and put on weekday clothes.
- *Havdala* is recited over a beverage on Sunday night, but not Saturday night (see below). However, one should make the *berakha* of “*borei me'orei ha-esh*”. It is customary to recite this *berakha* in shul prior to the reading of *Eikha*, but one may make it at home as well, any time during the night.
- One who must eat on Tisha B'Av, whether on Saturday night or Sunday, makes *havdala* before eating or drinking, over a beverage – it should be made on grape juice, and some say it should be made on *chamar medina* (a “local beverage”), or to give a child older than 6 to drink the grape juice..
“*Borei minei besamim*” is not recited.
- A minor who eats on Tisha B'Av need not make *havdala*.

Tisha B'Av

- Ma'ariv
  - The *parokhet* is customarily removed from the ark.
  - It is customary to dim the lights of the shul and leave only the light necessary to read. Some have the custom of dimming the lights at home as well.
  - At Ma'ariv, "Le-David barukh" and "La-menatze'ach bi-nginot" are not recited.
  - "Ata chonantanu" is recited in *Shemoneh Esrei*.
  - After *Shemoneh Esrei* and *Kaddish Titkabel*, we sit on the ground and *Eikha* is read.
  - The *berakha* of "*borei me'orei ha-esh*" is customarily recited before the reading of *Eikha*.
  - If *Eikha* is read from a kosher parchment scroll, the *berakha* of "*al kri'at megila*" is recited.
  - At the end of the reading of *Eikha*, the congregation and reader repeat the penultimate verse, "*Hashivenu...*"
  - After *Eikha*, *Kinot* are recited followed by "*U-va le-Tzion*", *Kaddish* (without "*titkabel*") and *Aleinu*. "*Va-yhi no'am*" and "*Ve-yiten lekha*" are not recited.
  - In Ma'ariv, one praying alone should read *Eikha* and *Kinot*.
  - After davening, it is proper to deal with issues relating to the *Churban* (destruction of the Beit Hamikdash) until going to sleep.
  - Shema before sleep is said as usual (for sleeping see below).
- Shacharit
  - In the morning, one makes a *berakha* of "*al netilat yadayim*" on washing hands after going to the bathroom (for washing hands see below)
  - A *berakha* is not made on Tzitzit.
  - *Birkot Ha-shachar* are said as usual. There is a dispute whether the *berakha* "*She-asa li kol tzorki*" is said.
  - Talit and tefilin are customarily not worn at Shacharit.
  - Until after the silent *Shemoneh Esrei* it is a regular Shacharit.
  - During *chazarat ha-shatz*, "*Anenu*" is inserted as a separate *berakha* after "*go'el Yisrael*".
  - There is no *Birkat Kohanim*, and the paragraph "*barkheinu ba-berakha ha-meshuleshet...*" is omitted as well.
  - *Tachanun* and *Avinu Malkeinu* are not recited.
  - After *chazarat ha-shatz*: half-Kaddish; the Torah is taken out (do not recite "*Kel erekh apayim*"); *Berikh Shmei*; Torah reading – the Torah is read using the regular tune, three are called up (it is customary for each *oleh* to silently say "*baruch Dayan emet*" without *shem u-malkhut*); no "*mi-sheberakh*"s are made; half-Kaddish; *Haftara* with *Eikha* tune; the Torah is returned (*yehi ratzon* is not recited); *Kinot*; *Ashrei*; skip *La-menatze'ach*; *U-va le-Tzion* (skipping the verse "*va'ani zot beriti*"); *Kaddish* (without "*Titkabel*"); *Aleinu*; Skip *Shir shel Yom* and *Pitum Ha-ketoret*).
  - It is customary to read *Eikha* after davening.

- Mincha
  - Tallit and tefilin are worn at Mincha, with a *berakha*.
  - *Shir shel Yom* and *Pitum Ha-ketoret* are now recited.
  - Some have the custom of repeating *Shema* with their tefilin on.
  - Those who recite *Korbanot* before Mincha should do so as they would on any other day.
  - The order is: *Ashrei*; half-Kaddish; Torah-reading with regular tune and 3 *olim*; Haftara with the regular tune; return the Torah; half-Kaddish; *Shemoneh Esrei* adding *Nachem* in *Boneh Yerushalayim* and *Anenu* in *Shema Koleinu* (during *chazarat ha-shatz*, *anenu* is recited as a separate *berakha* after “*go’el Yisrael*”); *Sim shalom* instead of *Shalom rav*.
  - If Mincha is after *Plag*, *Birkat Kohanim* is recited (see below for the proper handwashing procedure).
  - After *chazarat ha-shatz*, straight to *Kaddish Titkabel* (no *Tachanun* and no *Avinu Malkeinu*) and the *Aleinu*.

- Prohibition against eating and drinking:
  - One may not rinse his or her mouth or brush teeth, unless this causes great misery/pain, in which case he or she may rinse his or her mouth and brush teeth (without toothpaste).
  - Whoever forgot and broke the fast, should continue fasting.
  - Pregnant and nursing mothers as well as one who is ill should consult their doctors and rabbi on whether they should fast.
  - Whoever cannot fast but can fast at night or for a few hours, should fast whatever he or she is able.
  - Whoever needs to eat and drink should do so normally, and there is no need to eat with “*shiurim*” (except for special cases).
  - Whoever needs to eat should eat simple foods and not fine and rich foods.
  - If one needs to eat bread, there is disagreement whether he or she should say “*Nachem*” when benching.
  - It is customary that children over 9 fast for a few hours.

- Prohibition against bathing:
  - The prohibition applies even to cold water and even for a small part of the body.
  - It is permissible for one who got dirty to wash the dirty place.
  - It is permissible for one who is cooking to wash his or her hands.
  - Upon waking up, it is permissible to wash one's hands up to the end of the joints of the fingers.
  - When one awakes it is permissible to wash one's eyes with a bit of water (for rinsing one's mouth see above).
  - It is permissible to wash one's hands for davening up to the end of the joints of the fingers.
  - It is permissible to wash one's hands when leaving the bathroom up to the end of the joints of the fingers.
  - Kohanim may wash their whole hands in preparation for *Birkat Kohanim*.

- One who must eat bread should wash his or her hands up to the end of the joints of the fingers.
- It is prohibited to bathe in the mikva.
- It is customary that children over 9 abide by the prohibition against bathing.

- Prohibition against anointing one's body:
  - It is prohibited to anoint even a small part of one's body in oil or ointment.
  - Anointing one's body in cream for medical purposes is permitted.
  - It is customary that children over 9 abide by the prohibition against anointing one's body.

- Prohibition against wearing shoes:
  - It is prohibited to wear sandals or shoes made of leather.
  - It is permissible to wear shoes made of other materials even though they are comfortable, and there are those whose custom it is to only wear slippers and the like.
  - One who only has leather shoes and needs to walk in a place where he will get hurt if he does not wear shoes may wear leather shoes when walking there.
  - It is customary that children abide by the prohibition against wearing shoes.

- Prohibition against marital relations:
  - On the night of Tisha B'Av there are couples whose custom is to behave as they do when the wife is a Nida.
  - On Tisha B'Av day, it is forbidden to sleep in the same bed and to touch in an "affectionate way".

- Prohibition against learning Torah:
  - It is forbidden to learn torah on Tisha B'Av, whether by thought or speech.
  - It is permissible to study the parts of the Torah that relate to the *Churban* or to mourning (a detailed list appears in the Hebrew section above).

- Prohibition against greeting:
  - It is prohibited to greet someone with "shalom" on Tisha B'Av.
  - According to most rabbinical authorities, even saying "good morning" and the like is prohibited, though some allow it.
  - One who is greeted, may faintly respond with "shalom", but it is preferable to respond with "good morning".
  - If one knows that the person saying "shalom" would want to fulfill the *halakha*, he should be taught the *halakha*.
  - It is permissible to greet with a handshake.
  - It is permissible to wish someone "Congratulations" or "Mazal Tov".
  - One does not give gifts (obviously, it is a mitzva to give tzedaka).

- Sitting and lying on the floor:
  - It is permissible to sleep as usual, but some have the custom to lie on the ground, sleep without a pillow, or put a rock under the mattress.
  - It is permissible to sit as usual, but the custom is that until midday (12.45) one sits on the ground, a small pillow, or a low chair.
- Doing work (*melakha*):
  - Doing work is dependent on the custom of the place, and today it is customary not to do work.
  - If there is a great need, one may do work after midday.
  - The *melakhot* that are prohibited are those that take time and divert attention from mourning. Short and easy *melakha* is permitted.
  - It is permitted to have a *melakha* done for you by a gentile.
  - Where loss is involved, one may do *melakha*.
  - It is customary to prepare for the meal to be eaten following Tisha B'Av only after midday. Also there are those whose custom it is to clean and organize the house after midday.

After the Fast

- Some wash hands, six times on and off.
- Regular Ma'ariv is recited.
- Some have the custom to wash hands, six times on and off.
- The minhag is to say Kidush Levana. It is preferable to put on shoes and to eat a bit before reciting *Kiddush Levana*.
- *Havdala* is made over a beverage, and only the *berakhot* of "*Ha-gefen*" and "*Ha-mavdil*" are recited. It is permitted to drink the *havdala* wine. Some have the custom of giving the wine to a discerning child. If there are no children, then according to all it is permissible to drink the wine.
- It is permitted to do laundry, get a haircut, and listen to music on the night after the fast (Some are *machmir* on this matter).
- It is customary not to eat meat or drink wine until the next day (though some are lenient on this matter). If there is a *se'udat mitzva* it is permitted to all opinions, and it is thus permitted to eat a meat dish.

כֹּה-אָמַר ה' צְבָאוֹת, צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֶשְׂרִי יִהְיֶה לְבֵית-יְהוָה לְשִׁשּׁוֹן וְלִשְׂמֹחָה, וְלִמְעֻדִים, טוֹבִים; וְהָאֵמֶת וְהַשְּׁלוֹם, אֶהְבֶּה (זכריה ח)